

תמ"ר

"תכנית ממירת היבחנות בחקר"

בלימודי היסטוריה בחמ"ד

תכנית חלופית ל-2 יחידות החובה

חוברת הנחיות ועזרי-הוראה למורה

בלהה גליקסברג

רחלי שיינר

מפמ"ר היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

מדריכה ארצית לחקר בהיסטוריה חמ"ד

מסמך מעודכן תשפ"ב

חלק א' – הנחיות כלליות

1. מהי תכנית תמ"ר?

משרד החינוך מינהל החינוך הדתי הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

תכנית תמ"ר מאפשרת לבתי ספר המעוניינים בכך, להמיר את בחינת הבגרות בשתי יחידות החובה בהיסטוריה, בלימוד על דרך החקר.

ליבה של תכנית החקר הוא להפוך את התלמיד מ"לומד היסטוריה" להיסטוריון בעצמו, זאת הן על ידי הקניית מיומנויות החקר והתנסות בכתיבת תלקיט-חקר או עבודת חקר.

תכנית הלימודים במסגרת התכנית הינה מצומצמת יותר (ראו להלן), על מנת לאפשר למידה מעמיקה ו'חקרנית' יותר. התלמידים לומדים את תכנית הלימודים תוך הדגשת ההיבט המחקרי. התלמידים חוקרים נושא שבחרו תוך שימוש במיומנויות חקר כגון: שאילת שאלות, השערת השערות, איתור והערכת מקורות מידע, קריאת מקורות מידע ראשוניים ואקדמיים, הסקת מסקנות וכתיבת עבודה. התלמידים עושים שימוש בכלי מחקר מגוונים. מושם דגש גם על עבודת צוות ושיתוף פעולה בין התלמידים, המשלב למידה והוראת עמיתים. התהליך מלווה בהנחה צמודה של מורה הכיתה במהלך השיעורים.

התכנית מיועדת למורים בעלי מוטיבציה לסחוף את תלמידיהם אל תוך מסע של חקר, על האתגרים הכרוכים בו ועל הרווחים החשובים הטמונים בו.

העבודות נכתבות בסביבת הקלאסרום, על כן בית הספר צריך לדאוג לסביבה טכנולוגית מתאימה.

יתרונות ההוראה בתכנית תמ"ר:

- אוטונומיה של המורה להעמקה בנושאים הקרובים לליבו
- היכולת להיענות לבקשות התלמידים להעמיק בנושאים הקרובים לליבם והרלוונטיים לחייהם
- התלמידים מתנסים בלימוד מיומנויות חשיבה מסדר גבוה ובכתיבה אקדמית
- מירכוז הוראת ההיסטוריה בבית הספר
- התלמידים נדרשים להשקעה רבה ולכן המקצוע תופס מקום רחב יותר בעולמם
- הצגת התוצרים לעיני ההורים ובמרחב בית הספר
- קרקע פורייה לשיתוף פעולה עם מקצועות נוספים, כמו: ספרות, לשון, אזרחות
- השפעה על לימודי היסטוריה בכיתות חט"ב

2. תוכנית הלימודים בתכנית תמ"ר:

- התכנית בנויה על הערכה חלופית מלאה לשתי יחידות החובה. נושאי הלימוד הם בהיקף של כ- 60% מנושאי החובה המופיעים במסמך ההתאמות שפורסם ביוני 2019 לתוכנית הלימודים בכיתות י-י"א הקש כאן
- **בשנה"ל תשפ"ב יש להעמיק לפחות ב-50% מהנושאים המופיעים בתוכנית הלימודים.**
- שעות ההוראה מוקדשות להוראת הנושאים המחייבים, תוך התבססות שוטפת על מקורות ראשוניים, וכן להקניית מיומנויות החקר וכתיבת עבודת החקר.

3. תנאי הסף להצטרפות בית ספר לתכנית תמ"ר:

1. הקצאת שעות על פי המתחייב בחוזר מנכ"ל: 3 ש"ש בשנה הראשונה ו-4 ש"ש בשנה השנייה.
2. בית ספר 'ירוק' בטוהר הבחינות במהלך שלוש השנים האחרונות.
3. לביה"ס קיימת הכרה קבועה בציונים בית-ספריים.

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

4. לא היה שק"ד במהלך שלוש השנים האחרונות.
5. ממוצע ציוני הבגרות בהיסטוריה בביה"ס הוא מעל ציון 60 בשלוש השנים האחרונות.
6. התחייבות לשמירה על נהלי ההפעלה. התחייבות לשיבוץ רק של המורים שקיבלו אישור להוראה בתכנית והתחייבותם להשתלב בפיתוח מקצועי ייעודי
7. עבודות החקר ותלקיט החקר מתבצעים בסביבת הקלאסרום. על כן בית הספר מחויב לדאוג לסביבה טכנולוגית מתאימה.

תנאי הסף להצטרפות מורה לתכנית תמ"ר:

1. המורה המלמד הוא בעל רישיון הוראה בהיסטוריה והגיש לפחות שלוש פעמים לבחינת הבגרות.
2. המורה השתתף באחת מהשתלמויות המפמ"ר בהיסטוריה חמ"ד במהלך השנתיים האחרונות.
3. התחייבות המורים המלמדים בתכנית להשתתף בהשתלמות שתתקיים במהלך שנת הלימודים ע"י הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד.

חשוב להדגיש בהקשר זה, כי מורי תמ"ר מחויבים בהשתלמות חקר למורי תמ"ר של 30 שעות בכל אחת משלוש השנים הראשונות שלהם בהוראה במסגרת התכנית. מורה שלא ישתתף בהשתלמות השנתית, לא יוכל ללמד במסגרת תוכנית תמ"ר בשנה שלאחר מכן. על כן, חשוב שמנהלי בתי-הספר יתחשבו במורים אלו ויאפשרו להם מבחינה מערכתית לצאת להשתלמות של 30 שעות בשנה.

המורים המלמדים בתכנית תמ"ר החל משנתם הרביעית אינם מחויבים בהשתלמות מדי שנה, אך עליהם לעמוד בתנאי הסף של התכנית שהוא השתתפות בהשתלמות זו אחת לשנתיים.

מורים חדשים העומדים בתנאי הסף, יעברו השתלמות חקר מקוונת של 30 שעות במהלך השנה שלפני הצטרפותם לתוכנית תמ"ר, על מנת שירכשו את מיומנויות החקר הנדרשות להוראה במסגרת תוכנית תמ"ר.

4. נהלים וזמנים מחייבים בתוכנית תמ"ר

בשנה הראשונה: במסלול עבודת החקר יש לשלוח את הציון הסופי של השנה הראשונה עד סוף שנת הלימודים

2022.6.20)) למדריכה הארצית רחלי שיינר למייל Rachelish161@gmail.com

בשנה השנייה: התלמידים מגישים את הצעות החקר למורה. על המורה לשלוח מדגם של שלוש הצעות חקר בלבד

לאישור המדריכה הארצית עד לגי' טבת תשפ"ב (7.12.21) למייל: Rachelish161@gmail.com

(מוצע לשלוח הצעות חקר שיש לגביהן התלבטות). רק לאחר שהמדריכה תשלח אישור על 3 הצעות החקר המדגמיות יוכל המורה לאשר את שאר הצעות החקר בהתאם לקריטריונים. עם גמר סיומו של שלב זה בתהליך יוכלו התלמידים להתחיל בעבודתם.

לטופס אישור הצעות החקר [לחץ כאן](#)

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

על עבודות החקר ותלקיטי החקר להיות מוכנים ובדוקים על ידי המורה בהתאם למחויבים, עד לתאריך ט' אייר תשפ"ב 10.5.22. בתאריך זה ישלח המורה למדריכה הארצית במייל את ציוני כלל התלמידים בטבלה עם פירוט כלל מרכיבי הציון.

שימו לב! תאריך אחרון לשליחת ציוני עבודות החקר ותלקיטי החקר למדריכה הארצית למייל הוא - ט' אייר תשפ"ב 10.5.22.

לאחר שליחת ציוני עבודות החקר וציוני תלקיטי-החקר תיערך בקרה מדגמית בחלק מבתי הספר. בתי הספר יקבלו הודעה מהמדריכה הארצית אילו עבודות יישלחו למדגם הבקרה. יש לשים לב שאין לדווח על ציוני התלמידים לאגף הבחינות עד לסיום תהליך הבקרה המדגמית. בחלק מבתי הספר הבקרה תעשה באמצעות מערכת הקלאסרום, ובחלק מבתי הספר תערך בקרה בתוך בית הספר בנוכחות כלל תלמידי תמ"ר.

ניתן ללמוד בשני מסלולים:

1. מסלול עבודת חקר:

בשנה הראשונה, על התלמיד לרכוש את מיומנויות החקר [לקריאה נוספת לחץ כאן](#). לשם כך התלמיד יבנה לאורך השנה תלקיט, בו לפחות שלוש עבודות, המיישמות את המיומנויות על החומר הנלמד. בשנה השנייה, על התלמיד לכתוב עבודת חקר רחבת היקף. על העבודה יינתן ציון על ידי המורה המלמד. בנוסף לכך תימשך הוראת נושאי הלימוד המחייבים. בנוסף, ייערך מבחן מסכם על 50% מהחומר הנלמד במהלך השנתיים. המבחן יחובר על ידי המורה המלמד ויבדק על ידו, וציונו יהווה חלק מהציון הסופי של התלמיד.

● ציון הבגרות הסופי בהיסטוריה יהיה מורכב מהציון השנתי של השנה הראשונה- כולל תלקיט העבודות של השנה הראשונה (20%), ציון שנתי של השנה השנייה (10%), מבחן מסכם (20%) והציון על עבודת החקר (50%).

● שימו לב המורה ייתן את ציוני עבודות החקר (שמהוות 50%), ותערך בקרה מדגמית בבתי ספר לאחר שליחת הציונים אל המדריכה.

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

דגשים להוראת עבודת החקר (שנה שניה של תכנית החקר):

- נושא העבודה הינו מתוך הנלמד בשנה השנייה של התכנית. המורה יבחר נושא רחב (למשל: שנות החמישים במדינת ישראל וכד') והתלמידים יבחרו נושא ממוקד מתוכו. חשוב לשים לב כי שאלת החקר תהיה שאלה הדורשת מחקר היסטורי בלבד.
- העבודה מהווה 50% מן הציון הסופי של שתי היחידות בהיסטוריה.
- הצעת החקר יסודה בשאלת חקר: שאלה פורייה, תשובתה אינה פשוטה ואינה פשטנית, יש לה צדדים לכאן או לכאן.
- עבודת החקר יסודה בהצעת חקר מפורטת.
- עבודת החקר אינה עבודה סיכומית. לא ניתן, למשל, לסכם את מהלכו של מרד גטו ורשה, כעבודת חקר. אם הנושא הנבחר על ידי התלמיד הוא מרד גטו ורשה, עליו לשאול שאלת חקר, כגון – "באיזו מידה השפיע מרד גטו ורשה על מהלך המלחמה?" – שאלה שיש לה תשובות לכאן ולכאן.
- העבודה עצמה חייבת לכלול רפלקציה בדיון המסכם (ראו קישור למחווין להלן)
- בתום תהליך כתיבת העבודה, על התלמידים להכין פרזנטציה קצרה ולהציג את ממצאיהם לתלמידי הכיתה. (במפגש זה יתכן ויבקרו גם המדריכה ו/או המפמ"ר).
- היקף העבודה הוא 15-20 עמודי תוכן. העבודה בנויה על לפחות 5 פריטים ביבליוגרפיים אקדמיים.
- **בשנה"ל תשפ"ב (בהמשך להתאמות הקורונה) היקף העבודה יהיה לפחות 12 עמודי תוכן. העבודה בנויה על לפחות 4 פריטים ביבליוגרפיים אקדמיים.**
- כתיבת העבודה דורשת נסיעה לספרייה אקדמית. יש להיערך לכך בהתאם מראש.
- העבודה צריכה לעמוד בכללי כתיבת עבודה אקדמית כפי שנהוג במחלקות למדעי הרוח. לכללי כתיבה אקדמית לחץ כאן

[קישור למחווין המחודש החל משנת תשפ"א בקובץ המצורף](#)

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

2. מסלול תלקיט חקר

בשנה הראשונה והשניה, על התלמיד לרכוש את מיומנויות החקר. לשם כך התלמיד יבנה לאורך שנתיים אלו תלקיט ובו 10 עבודות (על פי המפתח המופיע בהמשך במסמך זה) המיישמות את המיומנויות על החומר הנלמד.

בנוסף, ייערך מבחן מסכם על 50% מהחומר הנלמד. המבחן יחובר על ידי המורה המלמד ויבדק על ידו. ציון הבחינה יהיה חלק מהציון הסופי של התלמיד.

בדומה לתוכנית הלימודים 'הרגילה', התוכנית נחלקת לארבעה פרקים מרכזיים.

- מסורת ומודרנה
- נאציזם ושואה
- מישוב למדינה
- מדינת ישראל

התכנית (בהיקף של כ- 60% מנושאי החובה) בנויה על הערכה חלופית מלאה לשתי יחידות החובה ושעות ההוראה תהיינה מוקדשות להוראת הנושאים המחייבים, תוך התבססות שוטפת על מקורות ראשוניים, מקורות משניים וכן על הקניית מיומנויות החקר וכתבת עבודות.

המורים המלמדים על פי תכנית זו, יידרשו לבנות תכנית עבודה דו-שנתית לכל אחד מארבעת הפרקים, ועל פיהם יכתבו התלמידים תיק עבודות.

יש לשלוח את תוכנית העבודה הדו שנתית לאישור המדריכה הארצית עד לתחילת שנת הלימודים. בנוסף לתוכנית העבודה הדו שנתית, יש לצרף את כל המטלות המרכיבות את התלקיט לשנה הקרובה לאישור המדריכה הארצית.

מבנה תלקיט החקר:

במהלך הלימוד יתקיימו מספר אירועי ההערכה. על אמצעי ההערכה במהלך הפעלת התכנית להיות מגוונים ולכלול מטלות שונות הכוללות עבודה עצמית, מרכיבים יצירתיים, מטלות חשיבה והתייחסות למקורות היסטוריים שונים. מטלות ההערכה השונות אמורות לשקף לא רק את בקיאות התלמידים בנושאים שנלמדו אלא גם את המיומנויות שרכשו ואת כישורי החשיבה שהתפתחו במהלך הלמידה.

מטלות ההערכה השונות לאורך תקופת הלימוד ייכתבו על ידי מורי התכנית בהתאם למתווה מיומנויות שייקבע על ידי הפיקוח על הוראת המקצוע (להלן יפורט). מטלות ההערכה ישקפו תהליך של רכישת מיומנויות חקר ביניהן: שאילת שאלות, בחירת נושא, ניסוח שאלת חקר, איתור והערכת מקורות מידע שונים, ניתוח מקורות היסטוריים ומאמרים אקדמיים, שילוב מקורות וכתבי עת, תכנון מהלך חקר, הצגת ידע ודיבור בפני קהל. כמו כן, יכתבו התלמידים רפלקציה על כל מטלה שיכתבו.

מטלות ההערכה תתבצענה בזוגות או באופן יחידי. (ולא בקבוצות של מעל 2 תלמידים.)

מטלות ההערכה המתוכננות לשנה הקרובה יוגשו לאישור המדריכה הארצית יחד עם תוכנית העבודה הדו שנתית. יש לצרף דף מטרות ברור המפרט גם את המטרות הדידקטיות של המטלה האמורה.

- במסגרת לימודי הפרק הראשון, מסורת ומודרנה- יתבצעו שלוש מטלות הערכה בהן יידרשו התלמידים למיומנויות חקר ראשוניות כגון ניסוח שאלות ושאלות חקר, ניתוח מקורות ראשוניים ומיזוג טקסטים.

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

מתוך שלוש המטלות, מטלה אחת הינה מטלה מובנית בקלאסרום ועוסקת בנושא הרצל והתנועה הציונית.

● במסגרת לימודי הפרק השני, נאציזם ושואה- יתבצעו שלוש מטלות הערכה, בהן יידרשו התלמידים למיומנויות חקר נוספות כגון איתור והערכת מקורות מידע, ניתוח מגוון רחב של מקורות היסטוריים שונים קריאה ביקורתית של מאמר: הבנת הנקרא; מיומנות סיכום, הדגשה, זיהוי מגמת הכותב; הבחנה בין טענה לראיה וחשיבה ביקורתית.

מתוך שלוש המטלות, מטלה אחת הינה מטלה מובנית בקלאסרום ועוסקת בנושא הצעדים נגד יהודי גרמניה בשנים 1933-1939.

● במסגרת לימודי הפרק השלישי, מיישוב למדינה - יתבצעו שתי מטלות הערכה, ובהן יידרשו התלמידים למיומנויות חקר נוספות כגון התמודדות עם מאמרים אקדמיים, שילוב מאמרים, כתיבה והסקת מסקנות באופן עצמאי על בסיס ידע היסטורי נרכש. השוואה מחקרית בין טענה מחקרית כללית לבין מקור ראשוני.

● במסגרת לימודי הפרק הרביעי, מדינת ישראל- יתבצעו שתי מטלות הערכה, ובהן יידרשו התלמידים למיומנויות חקר כגון תכנון חקר המבוסס על שאלת חקר, איתור מקורות מידע, כתיבה עצמאית והצגת הידע ועמידה מול קהל.

המטלה האחרונה היא מטלת מיני חקר שבה התלמידים יישמו את כל מיומנויות החקר שלמדו עד כה. בפרק זה מטלה אחת הינה מטלה מובנית בקלאסרום ועוסקת בנושא מלחמת העצמאות. כל מטלה תכלול גם שאלה יצירתית. בנוסף, התלמיד יגיש רפלקציה לכל מטלה. התלקיט אמור לכלול עשר מטלות, כשלכל מטלה מצורף דף רפלקציה של התלמיד ומחוון של המורה המפרט את רכיבי הציון למטלה זו. גם המחוון המסודר אמור להיות במערכת הקלאסרום. כל עשר המטלות הנ"ל יבדקו בהתאם למחוון (מחוון לכל מטלה בנפרד).

בשנה"ל תשפ"ב (בהמשך להתאמות הקורונה) התלמידים יגישו לפחות 5 מטלות בכיתה י' ולפחות 3 מטלות בכיתה י"א. להחלטת המורה איזו מטלה להוריד בכל שנה. אבל המטלה האחרונה בתלקיט- מטלה 8- תהיה מטלת מיני חקר שבה כל מיומנויות החקר יבואו לידי ביטוי.

[קישור למחוון בדיקת מטלה בתיק העבודות החל משנת תשפ"א בקובץ המצורף](#)

עם סיום לימודי התכנית, ידווחו ציוני התלמיד על טופס אקסל (יש לפרט את שם העבודה והציון של התלמיד על פי החלוקה לעשר המטלות השונות + ציוני המבחן המסכם) ואלו ישלחו למדריכה הארצית. לאחר קבלת הציונים תיערך בקרה מדגמית של הפיקוח על הוראת ההיסטוריה בחמ"ד. לאחר אישור הבקרה ואישור מפמ"ר, ידווחו הציונים על ידי בית-הספר על גבי טופס 9588.

חלוקת הציון בין מרכיבי ההערכה השונים תהיה על פי הטבלה הבאה (בשנה רגילה שבה יש 10 מטלות בתלקיט):

5%	מסורת ומודרנה מטלה 1
5%	מטלה 2
5%	מטלה 3
5%	חורבן וגבורה מטלה 1

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

5%	מטלה 2
5%	מטלה 3
10%	מישוב למדינה מטלה 1
10%	מטלה 2
10%	מדינת ישראל מטלה 1
20%	מטלה 2 - מטלת מיני חקר
20%	מבחן מסכם על 50% מהחומר הנלמד

[קישור לטבלת דיווח הציונים לעשר מטלות בתלקיט- לתלמידי י' תשפ"ב המסיימים בשנת תשפ"ג](#)

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

לשנת תשפ"ב בלבד - למסיימי י"א - חלוקת הציון בין מרכיבי ההערכה השונים תהיה על פי הטבלה הבאה

(כיון שהם עשו סה"כ 8 מטלות במקום 10 מטלות:)

5%	מסורת ומודרנה מטלה 1 כיתה י'
5%	מטלה 2 כיתה י'
5%	מטלה 3 כיתה י'
5%	חורבן וגבורה מטלה 4 כיתה י'
10%	מטלה 5 כיתה י'
15%	מישוב למדינה מטלה 1 כיתה י"א
15%	מדינת ישראל מטלה 2 כיתה י"א
20%	מטלה 3 כיתה י"א - מטלת מיני חקר
20%	מבחן מסכם על 50% מהחומר הנלמד

[קישור לטבלת דיווח הציונים לתלמידי י"א המסיימים בשנת תשפ"ב](#)

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

סיכום לוחות הזמנים המחייבים בתוכנית תמ"ר

לוח זמנים למסלול עבודת חקר		
הערות	מועד ההגשה	
	עד סוף שנת הלימודים	שנה א': ציון סופי של שנה ראשונה של כל תלמיד
מומלץ לשלוח הצעות חקר שיש לגביהן התלבטות	עד ג' טבת תשפ"ב 7.12.21	שנה ב': שליחת מדגם של 3 הצעות חקר
יש לשלוח עד תאריך זה את ציוני עבודות החקר של כל התלמידים.	עד ט' אייר תשפ"ב 10.5.22.	שנה ב': עבודות החקר מוכנות ובדוקות ע"י המורה בהתאם למחווין.

לוח זמנים למסלול תלקיט החקר		
הערות	מועד ההגשה	
תוכנית העבודה הדו שנתית תכלול את נושאי המטלות והמיומנויות הנלמדות בכל מטלה.	עד תחילת שנת הלימודים	שליחת תוכנית עבודה דו שנתית + כל המטלות המתוכננות לשנה הנוכחית.
יש לשלוח עד תאריך זה את ציוני התלקיטים של כל התלמידים עם פירוט הציונים במטלות השונות.	עד ט' אייר תשפ"ב 10.5.22.	תלקיט החקר מוכן ובדוק ע"י המורה בהתאם למחווים.